

A magányos merénylők radikalizálódása

FARKAS JOHANNA

Radicalisation of lone-wolf terrorism

The recent terror attacks in the EU claim bigger and bigger challenges not only from the security experts but from the people who work in law enforcements, soldiers and also from researchers in different scientific fields, who are focusing on the reasons of these attacks. Although the motives can be various but in the background particular psycho-dynamic processes are lying. This statement is especially true referring to the single-handedly committed attacks, which have a high national security risk and show a clear increase in prevalence.

In our opinion, the role of criminal psychology has valorized since the attacks are not committed impulsively but most of the times these are carefully and systematically pre-planned and are accompanied with psychological manifestations. On the basis of the slaughters' subsequent analysis it is proved that one in every third cases the assassin was not necessarily involved in any terrorist organization and the offenders were struggling with mental disorders, which signs were felt in their very close milieu. Criminal psychology can not only help in recognising the psychopathological symptoms but also can contribute to detect specific crimes by analysing the radicalization. The facts, which come from the 'populations of the vulnerable youths' situations, identifications and social environment, signify a real problem in the background of the lonely assassins. The lonely assassins (unlike the average) react more sensitive to certain ideologies or role models and they are more opened to special studies and they introject without any criticism. An additional difficulty is that during the process of the radicalization -next to the world wide web-interpersonal relationships get more and more influential role which in many cases realise in a particular milieu, in the world of the prison. In this studium we are looking for answers referred to above questions and the lonely assassins motives, which define the typology of lonely assassins.

A terrorizmus egyik arca és sajátos jelenségvilága

A fokozott globalizálódás következtében egyre fenyegetőbbé válnak az extrém erőszakos terrorcselekmények.¹ „A 20. század végén az európai társadalom a politikai erőszak addig ismeretlen formájával került szembe”: az iszlamista terroriz-

1 Stibli, Florin: Terrorism in the Context of Globalization. *Academic and Applied Research in Public Management Science*, 2010/1., p. 1. www.zmne.hu/aarms/docs/Volume9/Issue1/pdf/01.pdf (a letöltés ideje: 2016. 08. 10.)

mussal.² Az utóbbi időben pedig a magányos merénylők terrorista megnyilvánulásai kerültek a figyelem középpontjába. Az ezredfordulótól számítva megváltozott a radikális csoportok toborzásának metodikája: áttevődött a személyes útról a világhálóra. Nagyon könnyen elérhetőek a szélsőségesek által működtetett felületek és csetszobák, a fórumok pedig elősegítik a személyek közötti interakciót és a szoros kapcsolat-tartást.³ Továbbá a büntetés-végrehajtás keretein belül reális fenyegető veszély, hogy – főként a szélsőséges iszlamista gondolatokat képviselő elitéltek közösségeiben – lehetőség nyílik a fiatalok befolyásolására.

Az Europol 2016. július 20-án kiadott összefoglaló tanulmánya szerint 2015-ben csekély mértékben, de emelkedett a terrorista merényletek száma,⁴ amelyekben leginkább a nyugati országok érintettek: Nagy-Britannia 103, Franciaország 72 és Spanyolország 25 támadást szenvedett el.⁵ A merényletek az Európai Unióban összesen 360 sebesültet és 151 halálos áldozatot követeltek, és csupán egy esetben nem dzsihadista merénylő okozta a halálos sérülést. A kormányok, valamint a különböző szervezetek hihetetlen mennyiségű erőforrást mozgósítanak és fordítanak a cselekmények felderítésére és kezelésére.

Az utóbbi időben pedig a tömeges mézárások háttérben egy viszonylag új, fenyegető jelenség körvonalazódik.⁶ Egyre gyakoribbá válnak a magányosan elkövetett vérengzések (pl. Omar Mateen⁷), melynek megvalósítói nem törvénytörően és közvetlenül kapcsolódnak terrorszervezethez.

A magányosan elkövetett merényletek háttere

Az amerikai rendészeti szervek, beleértve az FBI-t és a nyomozóhatóságokat is, Alexander James Curtis, a felsőbbrendűséget hirdető magányos aktivista tevékenységéhez (1998) kötődően kezdték el alkalmazni a magányos merénylő („Operational Lone Wolf”) kifejezést.⁸ Curtis akciójával a figyelem fókuszába kerültek a magányos merényletek, melyek bizonyos esetekben terrorista indítékokhoz kapcsolódnak, de mindenképpen kíméletlen módon végrehajtott emberáldozatokkal járnak.

2 Répási Krisztián: Európa az iszlamista terrorizmus árnyékában. *Hadtudományi Szemle*, 2013/1., 41. o., http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2013/2013_1/2013_1_br_repasi_krisztian_41_56.pdf (a letöltés ideje: 2016. 09. 09.)

3 Tálás Péter: *A világ terrorfenyegetettségének alakulása 2004 és 2011 között*. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2012/9., http://hkk.uni-nke.hu/downloads/kozpontok/svkk/Elemzesek/2012/SVKK_Elemzesek_2012_9.pdf (a letöltés ideje: 2016. 10. 09.)

4 Beleértve a dzsihadista, az etnonacionalista és szeparatista, a szélsőbaloldali és anarchista, valamint a szélsőjobboldali terrorista megnyilvánulásokat.

5 *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2016*. EUROPOL, Netherlands, 2016, p. 70., www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-testat-2016 (a letöltés ideje: 2016. 08. 10.)

6 Bates, Roger A.: Dancing With Wolves: Today's Lone Wolf Terrorists. *The Journal of Public and Professional Sociology*, 2012/1., p. 2., <http://digitalcommons.kennesaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1023&context=jpps> (a letöltés ideje: 2016. 03. 28.)

7 2016. 06. 12., Orlando, Florida, USA, 49 halott, 53 sérült.

8 FBI: *Operational Lone Wolf*, www.fbi.gov/sandiego/about-us/history/operation-lone-wolf (a letöltés ideje: 2016. 07. 13.)

Számos kutatás vizsgálja a témakörhöz kapcsolódó körülményeket, melyek a magányos merényletek egyedi jellegzetességeibe engednek bepillantást. Nesser (2012) a kutatásai alapján kimutatta, hogy az egyénileg – a tervezéstől a kiviteltezésig egyedül – elkövetett merényletek marginális jelenségek, de szofisztikáltabbak és halálöszebbek, mint a csoportosan megvalósulóak.⁹ Connor (2015) a magányos merényleteket 2010-ig bezárólag vizsgálta. Ezeket viszonylag ritka jelenségként értékeli (az összes terrorista támadásnak mindössze 1,8%-át teszik ki), de az 1968 és a 2010 közötti időszakban egyértelmű emelkedést tapasztalt.¹⁰

Az egész világra kiterjedő adatbázisok – a Global Terrorism Database¹¹ és a RAND-MIPT Terrorism Knowledge Base¹² – alapján az 1968 és 2010 között 15 országot érintő 198 terrorakcióból 88-at magányos merénylők hajtottak végre.¹³ Míg 1970-ben 30 támadás történt, addig a 2000-es években ez a szám elérte a 73-at, ami 143%-os növekedést jelent.¹⁴

A magányosan elkövetett merényletek prevalenciája

A magányosan elkövetett potenciális merényletek kezelése a rendészeti szervek részéről speciális felderítési és nyomozati stratégiák kialakítását, illetve alkalmazását igényli, amit John O. Brennan, a CIA igazgatója is kiemelt.¹⁵ A helyzet komplexitását mutatja, hogy a magányos merénylők populációja nem homogén, eltérő motivációk határozzák meg a cselekedeteket. Bár világviszonylatban az Egyesült Államok tekinthető a legfertőzöttebbnek,¹⁶ szerte a világon nagy felháborodást keltő, magányosan elkövetett vérengzések történtek, például Cso Szjunghuj,¹⁷ Anders Behring Breivik esete.¹⁸ 2016 első felében az Európai Unióban is sok áldozatot követelő merénylet tör-

9 Nesser, Petter: Research Note: Single Actor Terrorism: Scope, Characteristics and Explanations. *Perspectives on Terrorism*, 2012/6., p. 61., www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/231/html (a letöltés ideje: 2016. 08. 11.)

10 Connor, Jeffrey C. – Flynn, Carol R.: *Report: Lone Wolf Terrorism*. National Security Critical Issue Task Force, Georgetown University, Washington, 2015, p. 58., <http://georgetownsecuritystudiesreview.org/wp-content/uploads/2015/08/NCITF-Final-Paper.pdf> (a letöltés ideje: 2016. 08. 08.)

11 Az adatbázis a világon előforduló terrorista megnyilvánulások szisztematikus gyűjtőhelye, mely 1970-től tartalmazza a terrorista eseményeket, aktuálisan több mint 150 000 ügyet.

12 Az adatbázis utódja a RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents, mely az 1968 és 2009 között előforduló több mint 40 000 esetet tartalmazza.

13 Spaaij, Ramón: *Understanding Lone Wolf Terrorism: Global Patterns, Motivations and Prevention*. Springer, New York, 2012, p. 12.

14 Spaaij, Ramon: The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment. *Studies in Conflict and Terrorism*, 2010/9., p. 858., www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2010.501426 (a letöltés ideje: 2016. 09. 09.)

15 Ellis, Ralph: *Orlando shooting*. CNN, 2016. 06. 13., <http://edition.cnn.com/2016/06/12/us/orlando-nightclub-shooting/> (a letöltés ideje: 2016. 08. 10.)

16 Connor, J. – Flynn, C.: *Report: Lone Wolf Terrorism*, i. m. p. 10.

17 2007. 04. 16., Blacksburg, Virginia, USA, 33 halott.

18 2011. 07. 22., Oslo, Utøya sziget, Norvégia, 77 halott, 319 sérült.

tént Nizzában,¹⁹ Würzburgban²⁰ és Münchenben,²¹ melyek szintén a jelenség kiemelt fontosságára hívják fel a figyelmet.

Radikalizálódás a börtönökben

Az Europol tanulmánya (2016) szerint egyre több merényletre készülő személyt zártak el. Ennek oka két tényezőre vezethető vissza. Egyrészt a titkosszolgálatok és a rendvédelmi szervek hathatós fellépésének köszönhetően kerülnek felszínre az esetek, másrészt viszont a magányos merénylők száma is megnőtt. Míg 2013-ban 535 főt, addig 2015-ben 1077 főt tartóztattak le.²² A letartóztatottak száma majdnem megduplázódott, ami további biztonsági kockázatokat rejt magában.

A börtönökben egyre inkább teret nyerő radikalizáció is fontos jelenséggé vált.²³ Intő példa a franciaországi Magnanville-ben a rendőrfőnök és felesége halálát okozó – terrorcselekmény előkészítése miatti börtönbüntetéséből frissen szabadult – terrorista kegyetlen támadása.²⁴ A börtönök tulajdonképpen a radikális nézetek melegágyának tekinthetők, ahol a főként fiatal elítéltek célpopulációnak minősülnek, amit Brandon (2009) is alátámasztott Nagy-Britanniában végzett kutatásaival.²⁵ Nem véletlenül nevezi Pantucci (2009) a börtönöket a „terrorizmus inkubátorának”,²⁶ amit napjainkban már általánosan elfogadott koncepcióként tartanak számon.²⁷

A büntetés-végrehajtás intézményein belül a fiatalok könnyen azonosulhatnak példaképekkel, ideológiákkal. Az identitásképzésben instabil személyek az elítéltek köréből referenciapontokat találhatnak maguknak, mellyel személyiségük stabilizálódását kívánják elérni.²⁸

Bisserbe (2016) az európai börtönökben megjelenő viszonylag új jelenségre figyelmet vet.²⁹ Bemutatja a sajátos atmoszférában megvalósuló radikalizálódási folyama-

19 2016. 07. 14., Nizza, Franciaország, 85 halott, 307 sérült.

20 2016. 07. 18., Würzburg, Németország, 5 sérült.

21 2016. 07. 23., München, 9 halott, 35 sérült.

22 Europol: *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2016*, i. m. p. 11.

23 Répási Krisztián: Franciaország iszlamista terrorfenyegetettsége. *Nemzet és Biztonság*, 2015/1., 39–45. o., www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2015_1_06_repasi.pdf (a letöltés ideje: 2016. 10. 09.)

24 2016. 06. 13., Magnanville, Franciaország, 2 halott.

25 Brandon, James: *British Prisons are Incubating Islamist Extremism*. Quilliam Foundation, 2009. 11. 15., www.quilliamfoundation.org/press/new-quilliam-report-british-prisons-are-incubating-islamist-extremism/ (a letöltés ideje: 2016. 08. 12.)

26 Pantucci, Raffaello: UK Prisons: Incubators for Terrorism? *The Guardian*, 2009. 02. 04., www.theguardian.com/commentisfree/2009/feb/03/islam-prisonsandprobation (a letöltés ideje: 2016. 08. 12.)

27 Lennon, Genevieve – Walker, Clive: *Routledge Handbook of Law and Terrorism*. Routledge, London, 2015, p. 455.

28 Goldman, Liran: *From criminals to terrorists: the US experience of prison radicalization*. In: Silke, Andrew (ed.): *Prisons, Terrorism and Extremism: Critical Issues in Management, Radicalisation and Reform*. Routledge, NY, 2014, p. 48.

29 Bisserbe, Noemie: European Prisons Fueling Spread of Islamic Radicalism. *The Wall Street Journal*, 2016. 08. 01., <http://financialroad.top/european-prisons-fueling-spread-of-islamic-radicalism/> (a letöltés ideje: 2016. 08. 12.)

tot, mely főként a francia büntetés-végrehajtás keretein belül burjánzó változásoknak köszönhető, és az iszlamista ideológiák térnyerésének manifesztációját eredményezi. A probléma azért jelentős, mert nagyszámú elítéltet érint. A World Prison Brief által közzétett 2016. július 1-i adatok alapján Franciaországban 69 375 fő, javítóintézetben pedig 11 530 fő (előzetesen letartóztatott, illetve elítélt) tölti börtönbüntetését.³⁰ (A börtönpopuláció rátája 103,³¹ amit a népességhez arányítanak, és 100 000 lakosra vetítve számolnak.) Óvatos becslések alapján a börtönpopuláció legalább felét muszlim elítéltek alkotják, ezért nagy esély van a szellemi vezetőkkel való direkt találkozásra.

Feltételezhetően a börtönben radikalizálódott az a 19 éves Adel Kermiche is, aki egy keresztény templomban vágta el a misét celebráló pap torkát.³² A példaképekben pedig nincs hiány, sőt nagyfokú igény mutatkozik rájuk. A 2015. november 13-i vérengzés³³ egyik elkövetője, Salah Abdeslam a Fleury-Mérogis börtön speciális magánzárkájába került. Egyes rabtársai röviddel a bekerülését követően már úgy tekintettek rá, mint a Messiásra.

Az esetek ráirányították a figyelmet, hogy az európai börtönkörülmények és büntetési módszerek anomáliákkal terheltek. Alapvető probléma, hogy a börtönben töltött rövid idő ellenére a fiatalok közvetlenül ismerkednek meg a szélsőséges iszlamista ideológiával, így a képviselt értékeket és attitűdöket gyorsabban és hatékonyabban sajátítják el.

A terminológiai meghatározás és annak nehézségei

Alapvetően a terrorizmus jelensége körül definíciós problémák körvonalazódnak, gyakorlatilag a mai napig nincs tudományos konszenzus a terminológiát illetően.³⁴ Ez a tendencia jelenik meg a magányos merénylők meghatározásában is. Sokan például a magányos merénylőket összemoszák a dzsihadista merénylőkkel. Tehát a „magányos merénylő” angol kifejezéseiben reprezentálódik egyfajta diverzió, mely továbbgyűrűzik a terminológia világában, mert a kormányok, a privát szervezetek, a média és a kutatók is különféleképpen értelmezik a fogalmat, valamint eltérő kifejezéseket is alkalmaznak.³⁵

30 World Prison Brief, www.prisonstudies.org/country/france (a letöltés ideje: 2016. 08. 14.)

31 Ez az érték hazánkban 183.

32 Rose, Michel: French church attacker: from troubled childhood to altar killer. *Reuters*, 2016. 07. 29., www.reuters.com/article/us-europe-attacks-france-killer-idUSKCN1091U5 (a letöltés ideje: 2016. 08. 14.)

33 2015. 11. 13., Párizs, Franciaország, 130 halott, 368 sérült.

34 Spaaij, Ramon: *The Enigma of Lone Wolf Terrorism...*, i. m. p. 856.

35 Feldman, Matthew: Comparative Lone Wolf Terrorism: Toward a Heuristic Definition. *Democracy and Security*, 2013/3., pp. 1–17., http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/38389518/FDAS_A_792252.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAJ56TQJRTWSMTN-PEA&Expires=1476025757&Signature=WVR028kohvk%2F2amK5TzQ3uYGTyk%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DProofs_for_Comparative_Lone_Wolf_Terrori.pdf (a letöltés ideje: 2016. 10. 09.)

A *leaderless resistance* Joosse (2007) szociológiai megközelítésében a szélsőjobboldali ellenállás egyfajta stratégiája, mely egyénileg vagy egy kisebb csoport tevékenysége során valósul meg, és a cselekmény motivációjában egyértelmű politikai indíttatás jelentkezik.³⁶ A fogalom Louis Beam amerikai neonáci vezetőhöz kapcsolódik, aki 1992-ben³⁷ kiadott esszéjében felszólítja a követőit: amennyiben a vezetőiket letartóztatják, hagyják el a hagyományos, piramis alakú szerveződési formát, és kis csoportokban vagy egyedül hajtsanak végre támadást a kormányzat és annak képviselői ellen.³⁸ A leggyakoribb a már említett *lone wolf terrorism* kifejezés.³⁹ Ennek szinonímája a *solo-actor terrorism*, melyet például a Center for Terror Analysis (2011) alkalmaz.⁴⁰ Azonban az utóbbi időben a *lone-actor* kifejezést használják, példa erre Gill (2015)⁴¹ nagy összefoglaló munkája és az Europol (2016) legutóbbi tanulmánya.⁴²

Spaaij (2010) a magányos merénylőt így definiálja: „A merényletet egyedül hajtja végre, nem kapcsolódik organizált terrorszervezethez vagy hálózathoz, a modus operandit maga terveli ki és valósítja meg, bármilyen direkt külső utasítás vagy irányítás nélkül.”⁴³ Jelen munkában a Spaaij meghatározását ideológiai szempontokkal kiegészítő Connor (2015) definícióját tekintjük kiindulópontnak, mely napjainkban a legtöbb szakértő által elfogadott álláspont. Eszerint magányos merénylő az, aki:

- egyetlen elkövetőként,
- valamilyen ideológia (politikai, vallási vagy egyéni cél) szellemében erőszakot hajt végre,
- külső segítség (tehát organizált terrorszervezet segítségére vagy a világháló) nélkül.⁴⁴

Az elkövetők száma

A kutatók eltérő álláspontot képviselnek abban a kérdésben, hogy a két-három résztvevős cselekmények beilleszthetők-e a kategóriába, de általánosan elfogadott nézet, hogy csupán az egyénileg elkövetett akciókat értékeli magányos merényletként.

36 Joosse, Paul: *Leaderless Resistance and Ideological Inclusion: The case of the Earth Liberation Front. Terrorism and Political Violence*, 2007/3., p. 351., www.regonline.com/custl.m.ages/300000/302148/LeaderlessResistance.pdf (a letöltés ideje: 2016. 08. 11.)

37 Először 1983-ban jelent meg.

38 Beam, Luis: *Leaderless Resistance. The Seditonist*, 1992, Febr. No. 12., www.louisbeam.com/leaderless.htm (a letöltés ideje: 2016. 10. 09.)

39 Dickson, Lewis W.: *Lone Wolf Terrorism: a Case Study*. Malmö University, Malmö, 2015, <https://dSPACE.mah.se/bitstream/handle/2043/19258/Lone%20Wolf%20Terrorism%20-%20Masters%20Thesis%20-%20Lewis%20W.Dickson.pdf?sequence=2> (a letöltés ideje: 2016. 08. 11.)

40 Center for Terror Analysis: *The Threat from Solo Terrorism and Lone Wolf Terrorism*. PET, Danmark, 2011, www.pet.dk/English/~/_media/Engelsk/the_threat_from_solo_terrorism_and_lone_wolf_terrorism_-_engelsk_version_pdf.ashx (a letöltés ideje: 2016. 08. 11.)

41 Gill, Paul: *Lone-actor Terrorists – a Behavioural Analysis*. New York, Routledge, 2015, pp. 1–24.

42 Europol: *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2016*, i. m. p. 5.

43 Nijboer, Matthijs: A review of lone wolf terrorism: The need for a different approach. *Social Cosmos*, 2012/1., p. 34., <http://socialcosmos.library.uu.nl/index.php/sc/article/view/43> (a letöltés ideje: 2016. 08. 12.)

44 Connor, J. – Flynn, C.: *Report: Lone Wolf Terrorism*, i. m. p. 9.

Az individuális sérelmek felgyülemzése egy ún. „trigger” pontig gyűrűzik, és az illető a frusztrációt maladaptív formában, szélsőségesen erőszakos módon vezeti le.

A magányos merénylőket meg kell különböztetni az ámokfutóktól, bár a magatartás inadekvát jellege és a mások pusztítását eredményező agresszió mindkettőre jellemző. Ám míg a magányos merénylők esetében az ideológiai háttér a meghatározó faktor, addig az ámokfutók esetében nem beszélhetünk ilyenekről. Ebből fakadóan pedig nem jelenik meg a radikalizálódás sem, és esetükben nagyon arányban húzódnak meg háttérmotívumként pszichopatológiák.

Az ideológiai háttér

Ez a faktor teszi speciális jellegűvé a cselekményt. Az indíték általában valamilyen politikai, vallási vagy egyéni célhoz kapcsolódik, hiszen ezek hiányában az elkövető cselekménye hagyományos bűncselekménynek minősülne. Nyilvánvaló, hogy az okok és célok egyéni eltéréseket mutatnak a magányos merénylők személyes, politikai és szociális sérelmei függvényében. Az extrém ideológiai háttér pedig főként a radikális iszlám nézetek megjelenésében mutatkozik meg a magányos merénylők körében.

Erőszak

Önmagában a szélsőséges nézet vagy gondolkodás is magában hordozhatja a merénylővé válás lehetőségét, de elengedhetetlen tényező a nyílt, extrém erőszak alkalmazása vagy annak szándéka.

Külső támogatottság

Amennyiben a merénylő külső forrásból kap segítséget vagy utasításokat, akkor nem beszélhetünk magányos merénylőről. Azonban az elkövetők számos esetben megpróbálnak kapcsolatot teremteni terrorszervezetekkel, de ami még jellemzőbb, hogy az interneten keresztül radikalizálódott személyekkel vesznek fel kapcsolatot.

A magányos merénylők karakterisztikája

A magányos merénylők tevékenységének felderítése hatalmas kihívás, hiszen rendkívül nehéz kézzelfogható bizonyítékot találni az előkészületekre, ami alapján valószínűsíteni lehetne, hogy ki, mikor, hol, hogyan és miért szándékozik támadást végrehajtani.⁴⁵ További nehezítő tényező, hogy nincs egységes profil, ezáltal nincs lehetőség arra sem, hogy az elhárító szervek a célcsoporthoz illeszkedő felderítési metodikát dolgozzanak ki.

45 Csiki Tamás: Terrortámadás Párizsban. *Nemzet és Biztonság*, 2015/5., 2. o.

A következő faktorok segítségével azonban speciális jellemvonásokat lehet felállítani:

- mentális zavarok,
- munkavállalás,
- párkapcsolati problémák,
- izoláció, erőszakos kommunikáció,
- szociális beilleszkedési zavar,
- intelligencia.

Mentális zavarok

A kutatók nagy része a személyiségre jellemző egyedi jellegzetességeket hangsúlyozza, bár ezzel szemben például Van den Bos (2009) nem tekinti a legfőbb kauzális faktornak az individuális tényezőket a merénylővé válás folyamatában.⁴⁶

Corner (2016) kimutatta, hogy a magányos merénylők körében az átlagpopulációhoz képest szignifikánsan több egyén (41–50%) volt érintett valamilyen pszichopatológiában. Hasonló számadatokra jutott Spaaij (2010) is, aki ötből három magányos merénylőt diagnosztizált személyiségzavarral.⁴⁷ Ezzel szemben a terrorszervezetek tagjai körében végzett kutatások alapján mentális zavar 3% esetében fordult elő, ami az átlag populáció adataival nagyjából egyenértékű.⁴⁸ (Megjegyzendő, hogy nincs egy-egy kutatási metodika, ami alapján a mentális zavarokat regisztrálnák, ezért némely populációban mentális zavarról,⁴⁹ máshol pedig személyiségzavarról⁵⁰ írnak, ami az adatok összehasonlítását jelentősen nehezíti.)

A magányos merénylők pszichés tünetei sokszor a diszfunkciók ellenére sem manifesztálódnak. Ezért a közvetlen környezet számára nem minden esetben nyilvánvalóak a személyiségtorzulások, bár az egyik vezető tünet (a szociális izoláció) tipikusan megjelenik az anamnézisben.⁵¹ Ez volt tapasztalható a 18 éves német–iráni állampolgárságú Ali David Sonboly esetében is, aki 2016. július 23-án München egyik üzletközpontjában 58 lövést adott le, mellyel 9 ember halálát okozta. Az eset magyar vonatkozása, hogy a halálos áldozatok között egy 15 éves német–magyar állampolgár fiú is volt.

46 Van den Bos, Kees – Loseman, Annemarie – Doosje, Bertjan: *Waarom jongeren radicaliseren en sympathie krijgen voor terrorisme*. Rapport Ministerie van Justitie. 2009. hiv.; Nijboer, M.: *A review of lone wolf terrorism: The need...*, i. m. p. 34.

47 Spaaij, Ramon: *The Enigma of Lone Wolf Terrorism...*, i. m. p. 858.

48 Corner, Emily – Gill, Paul – Mason, Oliver: Mental Health Disorders and the Terrorists: A Research Note Probing Selection Effects and Disorder Prevalence. *Studies in Conflict & Terrorism*, 2016/6., p. 560., www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2015.1120099 (a letöltés ideje: 2016. 04. 10.)

49 Kóros pszichés állapotok gyűjtőfogalma.

50 Megmerevedett magatartási és érzelmi megnyilvánulások, melyek nehezítik az alkalmazkodást.

51 Moghaddam, Fathali M.: The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. *American Psychologist*, 2005/2., p. 163., [www.uni-bielefeld.de/ikg/zick/Moghaddam%20\(2005\)%20staircase%20model.pdf](http://www.uni-bielefeld.de/ikg/zick/Moghaddam%20(2005)%20staircase%20model.pdf) (a letöltés ideje: 2016. 09. 09.)

A szervek a merénylőnél talált lőszernek száma alapján feltételezik, hogy jelentősebb támadásra készült, csak időközben öngyilkosságot követett el. Pszichiátriai kezelés alatt állt többek között depresszió miatt, de nagy valószínűséggel rendelkezett identitásproblémákkal is. Felsőbbrendűként tekintett magára, és ezeket a gondolatokat több alkalommal is megosztotta online felületen a kortársaival. Gyűlöletet érzett arab és török osztálytársaival szemben, akik állítólagosan zaklatták. Miután Sonboly fenyegető üzeneteket küldött nekik, több ismerőse blokkolta a szociális hálón. Az utolsó üzenete a merénylet napján az volt: „Gyertek a McDonald's-ba. Én is jövök, találkozunk és lelőlek benneteket!”⁵²

Szintén mentális instabilitás jellemezte Adel Kermiche-t is, aki a normandiai keresztény templomban végezte ki a papot. Édesanyja tanárként dolgozott, nővére orvosnak tanult, és franciaországi viszonylatban jó családi körülmények között nőtt fel. Pszichés problémákkal küzdött, melyeket kezeltek. 6 éves korától 13 éves koráig rendszeresen járt pszichoterápiára, és kórházi kezeléseken is részt vett. Magatartási zavarai miatt pedig speciális iskolába járt.⁵³

Munkavállalás

A Gill (2014) által vizsgált 119 magányos merénylőből 40% az elkövetés idején munkanélküli volt.⁵⁴

Párkapcsolati problémák

Grunewald (2013) a magányos merénylők 37%-ánál találta azt, hogy az elkövetés pillanatában egyedülállók voltak.⁵⁵

Izoláció, erőszakos kommunikáció

A magányos merénylők általában szélsőséges ideológiákkal azonosulnak, az interperszonális kapcsolataikban gyakran izolálódnak.⁵⁶ Mivel nem kapnak a társaktól visszajelzéseket, ezek hiányában eltávolodnak a realitástól, ami erőszakos viselkedéseket eredményez. Az interneten közzétett nyilatkozataikban jellemzően erőszakos üzeneteket adnak, ami a zárt gondolkodásra jellemző végletes reprezentációból fakad.⁵⁷

52 Rothwell, James – Huggler, Justin – Finnigan, Lexi: Ali Sonboly: Everything we know about the Munich gunman. *The Telegraph*, 2016. 07. 24., www.telegraph.co.uk/news/2016/07/23/munich-shooting-everything-we-know-about-the-shopping-centre-gun/ (a letöltés ideje: 2016. 08. 06.)

53 Rose, Michel: *French church attacker...*, i. m.

54 Gill, Paul – Horgan, John – Deckert, Paige: Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviors of Lone-Lone Actor Terrorists. *Journal of Forensic Science*, 2014/2., pp. 425–435.

55 Grunewald, Jeff – Chermak, Steven – Freilich, Joshua D.: Distinguishing “Loner” Attacks From Other Domestic Extremist Violence. *Criminology & Public Policy*, 2013/1., pp. 65–91.

56 Gill, Paul et al.: *Bombing Alone*, i. m. p. 428.

57 Seifert, Kathryn: *Lone-Wolf Terrorists and Mental Illness*. 2015. 01. 20., www.psychologytoday.com/blog/stop-the-cycle/201501/lone-wolf-terrorists-and-mental-illness (a letöltés ideje: 2016. 03. 10.)

Sonboly esete is jól példázza az izoláció fontosságát. A vele felületesen érintkező szomszédok segítőkésznek vélték, bár arról számoltak be, hogy alig volt barátja. Izolálódott, és jó tanulóként könyvekbe, illetve az internet világába temetkezett. Szobájában Peter Langman iskolai lövöldözésekről szóló könyvének (*Why Kids Kill: Inside the Minds of School Shooters*, 2010) német verzióját, valamint egyértelmű bizonyítékot találtak, hogy a világhálón alaposan kutakodott Breivik tette után.⁵⁸

Szociális beilleszkedési zavar

Jasparro (2010) kutatásai alapján 14 amerikai magányos merénylőből 9 – a barátok és a családtagok leírása alapján – szociális beilleszkedési problémával küzdött.⁵⁹ Ez szorosan kapcsolódik az izolációhoz is. A magányos merénylők általában azért egyedül hajtják végre a cselekményeket, mert gyenge szociális képességeik, készségeik egyszerűen nem teszik lehetővé a mélyebb emberi kapcsolatok kialakítását és ápolását.

Intelligencia

Gill (2014) 119 magányos merénylő esetét vizsgálva azt tapasztalta, hogy a szocioökonómiai háttér is jól mutatja a potenciális merénylők behatárolásának problematikáját. A vizsgált személyek esetében 25% érettségivel, 54% pedig egyetemi végzettséggel rendelkezett, 8% pedig doktori címmel is.⁶⁰ Feltételezzük, hogy minél intelligensebb az illető, annál inkább képes komplikált terveket konspirálni.

A radikalizálódás előjelei

A magányos merénylők csoportja nem homogén, vannak olyan merénylők, akiket a személyes okok és sérelmek vezérelnek. Azonban többségük a támadását valamilyen ideológiai alapra helyezi, mely pszichésen segíti őket az ellenség dehumanizálásában. Ezáltal a merénylet következményei nem is okoznak számukra lelkiismereti kérdést. Az előforduló ideológiákat három csoportba sorolhatjuk:

- szélsőjobbaldali ideológiák,
- vallási ideológiák és
- morális ideológiák.

Szélsőjobbaldali ideológiák

A 2000-es évek óta azt figyelték meg, hogy az elkövetők 21%-a kötődött nyilvánosan valamely szervezethez, ehhez képest 1960 és 1990 között ez a szám 63% volt.⁶¹ A ten-

58 Rothwell, James et al.: *Ali Sonboly...*, i. m.

59 Jasparro, Chris: *Lone Wolf – The Threat from Independent Jihadists*. 2010, https://wikileaks.org/gifiles/attach/168/168290_Osac-jir1209.pdf (a letöltés ideje: 2016. 09. 11.)

60 Gill, Paul et al.: *Bombing Alone*, i. m. p. 428.

61 Connor, J. – Flynn, C.: *Report: Lone Wolf Terrorism*, i. m. p. 14.

dencia azzal magyarázható, hogy a világháló vált a radikalizálódás színterévé, ami lehetővé teszi az egyéni ideológiák gyors terjesztését.

A szélsőjobboldali ideológiát követő magányos merénylők aránya az összes magányos merénylőhöz viszonyítva közel 50%, és főként a fehér felsőbbrendűséget hirdető kormányellenes csoportokhoz köthetőek.⁶² Esetükben rendkívüli módon felerősödött az idegengyűlölet és a bevándorlóellenesség.⁶³

Vallási ideológiák

A vallás által motivált magányos merénylők a radikalizálódási folyamat elején sok esetben tagjai valamilyen közösségnek, ahol a vezetők segítik őket a célpontok detektálásában és a szélsőséges eszmék befogadásában. Az elkövetők gyakran hivatkoznak a nézeteiket alátámasztó szent iratokra, melyek – álláspontjuk szerint – szentesítik az erőszakot. A szélsőséges vallási ideológiát képviselő magányos merénylők nemcsak az iszlám vallást, de a keresztény eszméket is felhasználhatják. Az iszlám valláson alapuló szélsőséges ideológiák a muszlim országok ellen vívott háborúk kapcsán bontakoztak ki, míg az utóbbi eszmék például a terhesség megszakításához kapcsolódnak.

Morális ideológiák

A magányos elkövetők harmadik csoportjának tagjai nem sorolhatók az előzőekben bemutatott csoportokba. Egyedi ideológiát vallanak, melynek az alapja, hogy saját maguk alakítják ki eszmerendszerüket. Anders Breivik például kombinálta az iszlámofóbiát, a kulturális konzervatív nacionalizmust, az antifeminizmust, a fehér felsőbbrendűséget és a keresztény fundamentalizmust úgy, hogy a templomos lovagrend köntösébe öltöztette azokat. Ezzel a komplex ideológiával nem talált olyan csoportot, amihez csatlakozhatott volna, és ezért hajtotta végre egyedül a merényletet.⁶⁴

A radikalizálódás folyamata

A szocioökonómiai háttér részletes tanulmányozása során konkrétan kirajzolódott, hogy a merénylővé válás kiváltó okai között a személyes, a társadalmi és a politikai sérelmek azok, amelyek hozzájárulnak az egyén reprezentációjában megjelenő szélsőséges attitűd kialakulásához. Mivel a radikalizálódásnak ez az első lépcsőfoka, ezért fontos ebből a szempontból a háttérben meghúzódó tényezőket elemezni. A magányos merénylőkhöz kapcsolódó radikalizálódott csoportok három részre oszthatóak:

- Szélsőjobboldali ideológiát valló csoportokra.
- A szélsőséges vallási irányzatokat követők csoportjára.

62 Uo. p. 16.

63 Southern Poverty Law Center (2015): *Lone Wolf Report*, www.splcenter.org/20150212/lone-wolf-report (a letöltés ideje: 2016. 04. 02.)

64 Connor, J. – Flynn, C.: *Report: Lone Wolf Terrorism*, i. m. p. 23.

- Olyan személyekre, akik saját maguk által kreált szélsőséges ideológiát vallanak és követnek.

A radikalizálódási folyamat a magányos merénylőknél, valamint a terrorista csoportok tagjainál hasonló kardinális pontokhoz kapcsolódik. Általában az az első lépés, hogy valamilyen személyes, társadalmi vagy politikai sérelmek elszenvedése következtében az egyén reprezentációiban felerősödnek a szélsőséges ideológiák, sztereotip, akár előítéletes gondolkodás jelenik meg. Ezt követően a felgyülemlett frusztráció, a harag és a düh projektálódik. Az egyén kivetíti a környezetére negatív élményeit, érzéseit, ezáltal redukálja a belső feszültségét. Egyre több olyan megnyilatkozása lesz, mely morális kérdésköröket érint, a gondolkodás, az érdeklődés beszűkülésével pedig elmélyíti sérelmeit. Gyakorlatilag ez ciklikusan lezajló epizód, amely önmagát erősítő és gerjesztő gondolatok megszilárdulásához vezet. Ha pedig a ciklus aktiválódásával a fantáziában lejátszott és megélt cselekvések elérik a „trigger” pontot, azaz a kritikus pillanatot, akkor az egyén dönthet: cselekszik-e. Egyéni adottságaiból, élethelyzetéből adódóan, szociális támogatása függvényében választhat, hogy egyedül, magányos merénylőként vagy terrorista csoport tagjaként követi el tettét.

Befogadási/elfogadási pont

A radikalizálódási folyamat kezdete a kognitív nyitással kezdődik, ami kötődhet egy traumatikus eseményhez. A kritikus események és a személyes sértettség érzése között kauzális összefüggés van, mely katalizálhatja a szélsőségessé válás folyamatát. De aktivizálódhat az identitásképzés zavaraiából fakadó érdeklődővé váláshoz is. Bekövetkezhet akkor például, amikor a személyes sérelmek, a politikai és társadalmi folyamatok belső feszültséget teremtenek, ezáltal az egyén a korábbi meggyőződéseit, hitét átértékeli, és nyitottabbá, elfogadóbbá válik az alternatív nézetek befogadása iránt. Ez általános fejlődésdinamika a felnőtté válás útján a fiatalok körében.

A harag projektálódása

Az identitás megerősítése a saját csoport felértékelődésével és mások degradálásával jár. Az egyén a bűnbakképzés során morálisan negatívan értékeli másokat (pl. csoportokat, országokat), és az ebből fakadó haragot vetíti ki. Sérelmeiért őket okolja, a közösséget hibáztatja élethelyzetéért. Ez az a pont, amikor rögzül a célpont, a különböző ideológiai beágyazottság pedig befolyásolja a célpont kijelölését. A vallási ideológiák elsősorban más vallások tagjait, a vallás tanait más módon értelmezőket, a szélsőjobboldaliaknál a nem fehér csoportokat, valamint a kormányzati szerveket és azok képviselőit, esetleg a baloldali politikai pártokkal szimpatizálókat nevezik meg, de az is előfordulhat, hogy nem a célpontot alakítják az ideológiához, hanem az ideológiájukat kreálják a célpontjaikhoz.

Ami a kulcsmozzanat, hogy a magányos merénylők egy csoportja a frusztrációt az ellenségnek tekintett csoport degradálásával, annulálásával és likvidálásával oldja fel.

„Trigger” pont

Miután megtörtént a radikális ideológia befogadása, és a személy a haragjának célt is talált, eljőhet az a pont, amikor az egyén úgy dönt: azonnali cselekvés szükséges ahhoz, hogy eszméit kiélje. Fontos megemlíteni, hogy sokan elérik ezt a pontot és radikalizálódnak, de megmaradnak a vágy, a fantázia szintjén, és nem valósítják meg azokat.

Amikor az egyén úgy dönt, hogy már csak az erőszak az egyetlen eszköz arra, hogy elérje az ideológiai célját, akkor válik ténylegesen potenciális magányos merénylővé. Ezután a tervezett erőszakos cselekményhez kapcsolódó pszichológiai korlátokat az ellenség dehumanizálásával gyengíti. Ez a lépés minden terrorista, terrorszervezet nyilatkozataiban megtalálható, mivel így igazolják az erőszakot ideológiájuk védelmében.

A magányos út választása

Az egyén választását – miszerint egy csoporthoz csatlakozik vagy a magányos utat járja – a társadalmi, pszichológiai és ideológiai sajátosságok is befolyásolják. A szociális izoláció és az esetleges mentális zavarok oda vezethetnek, hogy az egyén képtelen egy csoporthoz csatlakozni; vagy a csoport utasítja el, mert biztonsági kockázatot jelent. De az is előfordulhat, hogy az illető ideológiája túl radikális, esetleg a csoport szellemiségétől jelentősen eltér. Az is megtörténhet, hogy csatlakozik egy csoporthoz, és később dönt az önálló útról; akár stratégiai megfontolás is lehet az egyéni út, hiszen az egyén egyedül kevésbé tud lelepleződni, és ez számára fontosabb, mint a csoporthoz való tartozás élménye.

Ideológiai végállapot

A magányos merénylők úgy vélik, hogy az erőszak által elérik a kívánt gazdasági, politikai, illetve társadalmi céljukat. A merénylet mint üzenet pedig a romlott, hanyatló társadalom/közösség büntetése.

Prognózis

Hosszú az út, hogy egy fiatal a gazdasági, a társadalmi, a szociális és az egyéni tényezők hatására a szélsőséges ideológiák befogadásáig, majd pedig a radikalizálódásig jusson. Ezért a legfőbb kérdés az: hol van az a kritikus pont, ahonnan már nincs visszaút, és az egyén rálép arra a mezsgyére, hogy magányos merényletet terveljen ki és valósítsa meg. Lehetősége van tájékozódni a világhálón, de komoly támogatást is kaphat a börtönben megismert példaképektől is, akik a szélsőséges nézetekkel való azonosulását katalizálhatják.

Az utóbbi években megvalósult, egyértelműen növekvő számú magányos merénylet a probléma jelentőségére hívja fel a figyelmet, és semmiképpen nem tekinthető

jelentéktelen megnyilvánulásnak a számos áldozat ismeretében. Mivel az elkövetők csoportja heterogén, ezért nehéz egységes profil megalkotása. Kardinális pontok (pl. mentális zavarok, a munkavállalás jellege, a családi kapcsolatok minősége, kompetenciák stb.) kijelölésével csomópontok határozhatók meg, melyek segíthetik behatárolni, ezáltal azonosítani a radikalizálódott potenciális merénylőket.

Az azonosítás azonban még így is óriási kihívás, hiszen a sérülékeny, a szélsőséges ideológiákra nyitott, pszichésen instabil fiatalok bármelyike tekinthető kockázatos személynek.

Irodalomjegyzék

- Bates, Roger A.: Dancing With Wolves: Today's Lone Wolf Terrorists. *The Journal of Public and Professional Sociology*, 2012/1., pp. 1–15.
- Beam, Luis: Leaderless Resistance. *The Seditonist*, 1992, Vol. Febr. No. 12.
- Bisserbe, Noemie: European Prisons Fueling Spread of Islamic Radicalism. *The Wall Street Journal*, 2016. 08. 01.
- Brandon, James: *British Prisons are Incubating Islamist Extremism*. Quilliam Foundation, 2009. 11. 15.
- Center for Terror Analysis: *The Threat from Solo Terrorism and Lone Wolf Terrorism*. PET, Denmark, 2011.
- Connor, Jeffrey C. – Flynn, Carol R.: *Report: Lone Wolf Terrorism*. National Security Critical Issue Task Force, Georgetown University, Washington, 2015.
- Corner, Emily – Gill, Paul – Mason, Oliver: Mental Health Disorders and the Terrorists: A Research Note Probing Selection Effects and Disorder Prevalence. *Studies in Conflict & Terrorism*, 2016/6., pp. 560–568.
- Csiki Tamás: Terrortámadás Párizsban. *Nemzet és Biztonság*, 2015/5., 2. o.
- Dickson, Lewis W.: *Lone Wolf Terrorism: a Case Study*. Malmö University, Malmö, 2015.
- Ellis, Ralph: *Orlando shooting*. CNN, 2016. 06. 13.
- European Union Terrorism Situation and Trend Report 2016*. EUROPOL, Netherlands, 2016.
- Feldman, Matthew: Comparative Lone Wolf Terrorism: Toward a Heuristic Definition. *Democracy and Security*, 2013/3., pp. 1–17.
- Gill, Paul: *Lone-actor Terrorists – a Behavioural Analysis*. New York, Routledge, 2015.
- Gill, Paul – Horgan, John – Deckert, Paige: Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviors of Lone-Lone Actor Terrorists. *Journal of Forensic Science*, 2014/2., pp. 425–435.
- Goldman, Liran: *From criminals to terrorists: the US experience of prison radicalization*. In: Silke, Andrew (ed.): *Prisons, Terrorism and Extremism: Critical Issues in Management, Radicalisation and Reform*. Routledge, NY, 2014.
- Grunewald, Jeff – Chermak, Steven – Freilich, Joshua D.: Distinguishing “Loner” Attacks From Other Domestic Extremist Violence. *Criminology & Public Policy*, 2013/1., pp. 65–91.
- Jasparro, Chris: *Lone Wolf – The Threat from Independent Jihadists*. Jane's Intelligence Review, 2010.
- Joose, Paul: Leaderless Resistance and Ideological Inclusion: The case of the Earth Liberation Front. *Terrorism and Political Violence*, 2007/3., pp. 351–368.
- Lennon, Genevieve – Walker, Clive: *Routledge Handbook of Law and Terrorism*. Routledge, London, 2015.

- Moghaddam, Fathali M.: The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. *American Psychologist*, 2005/2., pp. 161–169.
- Nesser, Petter: Research Note: Single Actor Terrorism: Scope, Characteristics and Explanations. *Perspectives on Terrorism*, 2012/6., pp. 61–73.
- Nijboer, Matthijs: A review of lone wolf terrorism: The need for a different approach. *Social Cosmos*, 2012/1., pp. 33–40.
- Pantucci, Raffaello: UK Prisons: Incubators for Terrorism? *The Guardian*, 2009. 02. 04.
- Pantucci, Raffaello: *A Typology of Lone Wolves: Preliminary Analysis of Lone Islamist Terrorists*, 2011, http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf
- Répási Krisztián: Európa az iszlamista terrorizmus árnyékában. *Hadtudományi Szemle*, 2013/1., 41–56. o.
- Répási Krisztián: Franciaország iszlamista terrorfenyegetettsége. *Nemzet és Biztonság*, 2015/1., 39–45. o.
- Rose, Michel: French church attacker: from troubled childhood to altar killer. *Reuters*, 2016. 07. 29.
- Rothwell, James – Huggler, Justin – Finnigan, Lexi: Ali Sonboly: Everything we know about the Munich gunman. *The Telegraph*, 2016. 07. 24.
- Seifert, Kathryn: Lone-Wolf Terrorists and Mental Illness. *Reuters*, 2015. 01. 20.
- Spaaij, Ramon: The Enigma of Lone Wolf Terrorism An Assessment. *Studies in Conflict and Terrorism*, 2010/9., pp. 854–870.
- Spaaij, Ramon: *Understanding Lone Wolf Terrorism: Global Patterns, Motivations and Prevention*. Springer, New York, 2012.
- Stibli, Florin: Terrorism in the context of globalization. *Academic and Applied Research in Public Management Science*, 2010/1., pp. 1–7.
- Teich, Sarah: *Trends and Developments in Lone Wolf Terrorism in the Western World*. Israel, ICT, 2013.

